

Peter Singer'in Perspektifinden Küresel Dünyada Etik Bir Yaşamın Olanacağı

Barış MUTLU*

Gökçe YOĞURTÇU**

Öz

Bugün küresel bir dünya içerisinde bulunuyoruz. Modern dünyanın bu düzeye geleceğini belki bir çoğumuz hayal edemiyorduk. İnternetin ve teknolojinin gelişimi her alanda dünyadaki insanları, yaşadıkları ülkeleri birbirlerine giderek daha fazla yaklaştırıyor. Kimilerimiz bu gelişmelerin birçok iyi yönünün olduğunu söyleyebilir. Ancak daha önce deneyimlemediğimiz kadar büyük sorunlarla karşı karşıya olduğumuzu kabul etmek durumundayız. Özellikle tüketim düzeyindeki artışı düşündüğümüzde, doğaya ve diğer canlı türlerine yönelik yıkımlarımız, dünyanın yoksul ve aç insan sayısının giderek artması daha da görünür bir hal aldı. İklim değişikliğiyle birlikte temiz su kaynaklarının giderek yok olması, kuraklığın artması, ürün miktarının azalması gibi nedenlerle açlık-yoksulluk gün geçtikte artmaya devam ediyor. Bu sorunlar karşısında ne yapabiliriz? İnsanlık kısa zamanda büyük sonuçları olacak bu sorunlara bir çıkış bulabilecek mi? Peter Singer gibi filozoflar bu konuda, pasif, umutsuz olmamış aksine, küresel sorunlarımız karşısında, dünyayı daha yaşanılabilir kılabileceğimiz bir etik yaşam geliştirmeye çalışmışlardır. Bu çalışmamızda Singer'in küresel etik yaşam önerisi ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Peter Singer, Küreselleşme, Yoksulluk, İklim değişikliği, Etik yaşam.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

The Possibility of an Ethical Life in the Global World from Peter Singer's Perspective

Abstract

Today we live in a global world. Perhaps most of us could not have imagined that the modern world would reach this level. The development of the internet and technology is bringing the people in the world and the countries they live closer to each other in every field. Some of us can say that these developments have many good aspects. But we must admit that there are bigger problems than we've never experienced before. Especially when we consider the increase in consumption, our destruction of nature and other living species, and the increasing number of poor and hungry people in the world became more visible. With climate change, the gradual decrease in clean water resources, increase in drought, decrease in the amount of harvest, etc., hunger-poverty continues to increase day by day. What can we do in the face of these problems? Will humanity be able to find a way out to these problems, which will have great consequences in a short time? Philosophers like Peter Singer have tried to develop an ethical life in which we can make the world more livable in the face of our global problems, rather than being passive and hopeless. In this paper, we will discuss Singer's proposal for global ethical life.

Keywords: Peter Singer, Globalization, Poverty, Climate change, Ethical life.

Article Type: Research Article

* Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, e-mail: baris.mutlu@manas.edu.kg, Orcid ID: 0000-0001-6807-6448

** Doç. Dr., Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, İletişim Fakültesi, e-mail: gokce.yogurtcu@manas.edu.kg, Orcid ID: 0000-0002-2404-3908

1. GİRİŞ

Dünyamızın, ekonomi ve teknolojiye bağlı olarak küreselleşmesi uzun yıllardan beri hepimizin deneyimlediği bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşen bir dünyada, yerel olmaları yanında bütün dünyayı ilgilendiren kimi sorunları da gün geçtikte deneyimlemekteyiz. Bu sorunların başında açlık, yoksulluk, cinsiyet ayrımcılığı, engellilik, küresel ısınma, diğer canlıların ortadan kaldırılması ve çevre üzerinde eşi benzeri görülmemiş yıkımlarımız, mülteci ve göç sorunlarına yönelik ayrımcılıklar gelmektedir (Nussbaum, 2007). Sözü ettiğimiz bu sorunların nasıl üstesinden gelebileceğimiz konusunda asgari düzeyde bir fikir birliğinden bile çok uzağız. Bugün hangi ideallere, değerlere göre bu sorunların üstesinden geleceğimizi bilemiyoruz. Çünkü küresel dünya kaçınılmaz bir şekilde modern dünyanın değerleri üzerinde yükseldi. Modernizmin birçok kabul gören değeri de evrensel akıl, umut, ilerlemeci tarih anlayışı vb. sarsıldı ve bu sarsılmanın bir sonucu olarak postmodern ya da geçmodern bir döneme geçişimiz ilan edildi. Bu dönemle birlikte evrensellik karşısında yerellik önem kazandı; duygular, kimlik politikaları, melez yaklaşımlar, karamsarlıklar, ilerlemeci olmayan yaklaşımlar ön plana çıktı. Küreselleşme tüm bu değişimlere rağmen ekonomi ve teknolojiye bağlı olarak varlığını sürdürüyor ve bununla birlikte sözü ettiğimiz sorunlar da büyüyerek devam ediyor.

Bu durumlar karşısında, faydacı Peter Singer gibi filozoflar, kapitalizmin yol açtığı günümüzün küresel sorunlarını, radikal olmayan, reformist diyebileceğimiz bir etik yaşam anlayışı içerisinde çözmeye çabalyorlar. Bu bağlamda çalışmamızda, küreselleşme karşısında umutlarını sürdüren Singer’ın perspektifinde dünyamızın geleceği adına iyi bir çıkış olup olmadığını değerlendirmeye çalışacağız.

2. KÜRESELLEŞME, ADALET VE UMUT

Küreselleşmenin, dünyamızda kapitalizmin doğuşu ve hâkim ekonomik sistem olmasının bir sonucu olarak, hali hazırda yaşadığımız dönemin kültürel, siyasal değerlerini şekillendiren, etkileyen bir yapı olduğunu söyleyebiliriz. Kapitalizmin tarihini 200 yıl öncesine geri götürsek bile, küreselleşme 1950’li yıllar ve sonrasında şekillenmiştir. Özellikle II. Dünya savaşı sonrasında hemen hemen bütün alanlarda zaman-mekân algımıza yönelik ciddi değişimler yaşanmıştır. Ancak Zygmunt Bauman’ın dikkat çektiği gibi, hareketin giderek etkin olduğu bu değişim, herkes için geçerli olmamış, kimileri sefaletin ve alçalmanın bir göstergesi olarak “*yerellik*”lerine saplanıp kalmıştır (Bauman, 2012). Seçkin bir kesim küreselleşirken, yerel temelli siyasal ve kültürel güçlerden bağımsız olacak bir şekilde yurtsuzlaşırken bir kesim de yerelleşmiştir. Bu gruplar birbirlerinden uzak bir şekilde ayrılmışlardır (Bauman, 2012: 9). Karşımızda bir yanda yatırım için artık coğrafi bir mesafeye, mekâna bağlı olmayan ve istedikleri gibi hareket eden, hiyerarşinin tepesinde bulunan hisse sahipleri öbür yanda ise yerleşen bir kesim durmaktadır (Bauman, 2012: 15). Bu seçkinler, Bauman’ın feodalizmdeki toprak ağalarıyla ilişkilendirdiği çarpıcı ifadesiyle ‘görünmeyen toprak ağaları’, belli bir mekânda karşılaşacakları güç ve yükümlülüklerden muaf hareket edebilmektedirler (Bauman, 2012: 15-16). Bu elitler küreselleşmenin kazandırdığı muazzam avantajlar sayesinde, “*çalışanlarına, ama aynı zamanda gençlere, muhtaçlara, henüz doğmamış nesillere*” karşı sorumluluklarından uzaklaşmışlardır. Yeni tür güç asimetrisi içerisinde gerçekleşen sömürünün sonuçlarından, sorumluluklarından kurtulmuşlardır (Bauman, 2012: 16). Küreselleşme, teknolojiyle insanları yakın kılarken (bkz. Manfred, 2013) eşitsizlikler, doğa karşısında yıkıcı eylemlerimiz konusunda sorunlara pek yönelmemiştir.

Bauman’ın bu çarpıcı tespitleri bağlamında belirttiği gibi, söz konusu geçmodern dönemin kapitalistleri, spekülâtorleri akışkan hareket kabiliyeti nedeniyle sahici, katı, sert, dirençli bir sınırlamaya tabi değildirler. Ötekinin kuvvetini hissettirdiği anda kolaylıkla bulacağı misafir bir çevreye geçiş yapacak durumdadırlar (Bauman, 2012: 18). Coğrafi sınırları bir sorun olmaktan çıkaran

küreselleşme, zengin ve güçlü zenginler tabakasına muazzam avantajlar vermiş görünmektedir (Bauman, 2012: 19). Modern dönemle birlikte bir yere sabit toplumsal, kültürel yapılar, topluluklar zaten aşınmaya başlamıştı (Bauman, 2012: 21) ama küreselleşmeyle birlikte bu çok daha ileri gitmiştir. Bauman'ın vurguladığı gibi belki de temel fark, modernlikle birlikte mekanlar çelik, çimento, demiryolu ve otoyol ağlarından oluşurken küreselleşmeye bağlı geçmodern ya da postmodernitede kitle iletişim araçlarının gücüyle birlikte fiziksel engeller ve zamansal uzaklıklar ortadan kalkmıştır (Bauman, 2012: 24). Bu farkla birlikte Bauman'ın belirtmediği ve bizce vurgulanması gereken diğer bir önemli fark, belli bir coğrafi sınıra bağlı görünen modernitede süregiden yerel değerlerin, evrensel idealler yönünde değişebileceği umudu vardır. Özellikle ekonomik düzlemde coğrafi sınırların sonunu getiren, küreselleşen geçmodernlik ya da postmodernitede ise bu yerleşmenin sosyal, kültürel düzeyde evrensel değerler yönünde değişim beklentisi ortadan kalkmış, buna bağlı olarak da belli bir kesim için yerleşme aslında fazlasıyla katılmıştır (bkz. Berman, 2002).

Bu fark ikisi arasındaki tarih anlayışında belirgindir. Modernite ilerlemeci bir tarih anlayışına yaslanırken, geçmiş, şimdi ve gelecek arasında gelecek dilimine önem verirken postmodernitenin tarih anlayışında ise gelecek değil şimdi önemlidir (bkz. Hünler, 1998). Bu şimdi içerisinde agoraların ortadan kalktığı, hiçbir kamusal müzakere olanağına ve umuduna sahip olmayan ve aslında onları büyük yeni sınırlarla, yasak mekanlarla karşılayan (örneğin giderek giremeyecekleri sayısız özel alanlar, siteler, yaylalar ve hatta belli bir düzeyde sadece güvenlik ile gezindikleri alışveriş merkezleri) bu insanlar için (bkz. Bauman, 2012: 27-28, 30-31, 50-53) dünya güvensiz bir yerdir. Toprakları bütün şirketler tarafından her an istila edilebilir.

Bu sorunlar karşısında yaşam pratikleri için yönlendirici, rehber durumda olan değerlerin metalaşmasının sonucu olarak insan belirsizlik içerisinde ne yapacağını bilememekte, bir şaşkınlık yaşamaktadır. Bauman'ın ifade ettiği gibi gücün yersiz yurtsuzlaştığı bir yaşamda (Bauman, 2012: 26) değerlerin içinin boşaltıldığı ve birçok derin yoksunluk riski altında olan bu insanlar için nasıl bir adalet duygusu inşa edebileceğimiz ciddi bir sorundur. Bu süreçte farklılık ve çeşitliliğe bağlı belirsizlikler içerisinde eylemde bulunmanın zor bir zanaat olduğunu fark etmek ve sorumluluklarımız üzerine düşünmek önemlidir. Mimarlar tarafından estetik, ahenkli biçimde inşa edilen şehirler, mükemmel tasarlanmış mekanlar insan sorumluluğunun gelişiminde çorak kalmaktadır (Bauman, 2012: 51). Sorumluluk, çatışmadan kurtulmuş steril yerlerde gelişemez. Ahlaki olgunluk, içlerindeki ötekini sevmek için bilinmeyene, anarşiye ihtiyaç duyar. Bauman'ın Sennett üzerinden dikkat çektiği gibi *"ırksal, etnik ve sınıfsal ayrımların çok olduğu homojen ve tek tip yerel topluluklarda, ötekilerden kuşku duymak, farklılığa tahammülsüzlük, yabancılara duyulan öfke, histerik ve paranoyakça bir "yasa ve düzen" kaygısı, yabancılara ayırma ve uzak tutma talepleri en yüksek seviyelere ulaşır."* (Bauman, 2012: 51). Böyle bir toplulukta düşüncede ve davranışlarda farklılığın olmaması, "biz duygusu"nun dayanağını oluşturur. Bu duygu içerisinde uyumluluk beslenirken farklılıklar, belirsizlikler karşısında hoşgörüsüzlük de artar. Bu durumlara bağlı olarak insanlar, farklılık ve belirsizlik karşısında gerekli olan becerileri ve karakter özelliklerini de kazanamazlar. Bu karakter yoksunluğu içerisinde farklılıklara karşı korku duyarlar (Bauman, 2012: 51-52).

Bauman'ın bahsettiği ve bugün kolaylıkla deneyimlediğimiz bu korku, yaşadığımız şehirleri kuşatmış durumdadır. Güvenlik için başka şehirlere karşı kuşattığımız şehir duvarları artık kendi şehir sakinlerimize karşı şehrin içerisinde kuşatmaya başladığımız, son teknolojiyle sıkı korunan duvarlarla yer değiştirmiştir (Bauman, 2012: 53). Bu süreçler içerisinde oluşan "korku", bu sonucu kaçınılmaz olarak doğurmuş görünmektedir. Hobbes doğa durumundan politik duruma geçişte en güçlü duygu olan, yaşamda kalma yani ölmeme korkusundan söz etmiştir. Sözleşmecilerin üzerinde durduğu uzlaşma dayalı bu geçiş, güvenlik-korku duygusu temelinde olmuştur (bkz. MacIntyre, 2002, Zelyüt, 2010).

Günümüzde Rawls, sözleşmeciler ve Kant'ın çizgisinde bu sözleşmeyi Batı kültürüne dayandırmakta, bu gelenek içerisinde onun makul failer tarafından yapılabileceğini düşünmektedir. Rawls'ın açıklamalarının gelişmiş, zengin batı devletleri merkezli olduğu açıktır. Bu noktada Bauman ile göstermeye çalıştığımız derin yoksunluklar, dünyanın diğer geri kalan ülkelerinin ve bu ülkelerde yaşayan insanların yazgısının ne olacağı ve nasıl daha sorumlu ve adil bir dünyayı tesis edebileceğimiz, ciddi sorunlar olmaya devam etmektedirler.

Pekâlâ bu ülkelerin ve burada yaşayan insanların suçu nedir? Bu insanların içerisinde buldukları yoksunluklarında, yoksulluklarında gelişmiş ülkelerin bir suçu yok mudur? Ciddi suçlarının ve sorumluluklarının olduğu açıktır. Çünkü Singer'ın da belirttiği gibi, bugün çevre sorunlarının, iklim değişikliğinin baş sorumlusu büyük bir emisyon gazı salınımını gerçekleştiren söz konusu gelişmiş Batı ülkeleridir (bkz. Singer, 2015). Ayrıca bu gelişmiş ülkelerin geçmişte olduğu gibi dünyanın birçok yerinde ülkelerin kaynaklarını, zenginliklerini kendi zenginliklerini büyütecek bir şekilde hala kullandıklarını görüyoruz.

Aristotelesçi sorumluluk anlayışı içerisinde baktığımızda sorumluluğun bu ülkelerde olduğu açıktır. Aristoteles'in ifade ettiği gibi sorumluluk, eylemin nedeninin failin kendisinde olduğu durumda, bu eylem dışsal bir zorlama olmadan, rasyonel bir seçime, iradeye dayanır. Faili övmemiz, takdir etmemiz ya da yermemiz, suçlamamız eyleminden sorumlu olmasına bağlıdır (bkz. Aristoteles, 1998, Ross, 1993).

Bu sorumluluk temelinde küreselleşme ve devletler arası ilişkilere ve bireyin hareket edebilme özgürlüğüne baktığımızda bu gelişmiş ülkelerin var olan sorunlardan birinci derecede sorumlu olduğunu ve makul bir adaletten fazlasıyla uzak olduğumuzu söyleyebiliriz. Dünyada sözünü ettiğimiz büyük krizlere yol açacak bu sorunların üstesinden gelebilir miyiz? Bu soru bağlamında, çözümler bulmaya çalışan ve hala yaşayan en etkili filozoflardan biri olan Singer'ın perspektifinden bir çıkış bulabilir miyiz değerlendirmeye çalışalım.

3. SINGER VE ETİK YAŞAM

Singer'ın küresel adaletin inşası konusundaki düşüncelerini en iyi şekilde takip edeceğimiz çalışması *Pratik Etik*'tir. Singer çevre sorunları, yoksulluk ve açlık, terör ve diğer canlılara yönelik zulümlerimiz gibi küresel sorunları ele aldığı bu çalışmasında, haklı olarak etik yargılarının amacının pratik olduğunu, pratikte bize yol göstermeyen etiğin teorik bir kusuru olduğunu belirtir (Singer, 2015: 20). Ancak pratiğe yönelik farklı etik teoriler bulunmaktadır. Örneğin deontolojik yaklaşım, etiği bir kurallar sistemi olarak görece şekilde kimi kurallar bulmaya çalışmakta, bu kurallarla pratik karmaşıklıkları, çatışmaları çözmeye çalışmaktadır (Singer, 2015: 21). Diğer bir yaklaşım Singer'ın da içinde olduğu, en çok sayıda insanın acısını, ıstırabını dindirecek, onlara en çok mutluluk getirecek şekilde sonuca, hedeflere önem veren faydacılıktır (Singer, 2015: 21). Bu iki yaklaşımın yanında erdemlere, karaktere önem veren erdem etiği vardır (bkz. Crisp,1997; MacIntyre, 2001).

Singer bu farklı etik yaklaşımların geçmişine baktığında, felsefecilerin ve ahlakçıların etik davranışı evrensel bir bakış açısıyla ele aldığına dikkat çeker (Singer, 2015: 32). Örneğin Kant'ın ahlak felsefesi evrensel şu anlayış temelinde yükselir: “Öyle bir düstura göre hareket et ki, aynı zamanda onun evrensel bir yasa olmasını isteyebilesin”. Hutcheson, Hume, Adam Smith gibi filozoflar da ahlaki yargıların sınanmasını bir “tarafsız seyirci” kurgusuyla yapmışlardır. Faydacı Jeremy Bentham ise ahlaki kararda şu aksiyomla hareket eder: “Her biri bir sayılır ve hiçbiri birden fazla sayılmaz.” Çağdaş sözleşmeci Kantçı Rawls da yine, “bilgisizlik peçesi” / “cehalet peçesi” ile hareket eder. Sartre ve Habermas'ın etikleri de bu evrenselliğe sahiptir (Singer, 2015: 33). Singer bu etik teorilerin evrensellik taleplerinin genel olarak kabul görmediğini belirtir (Singer, 2015: 34).

Şimdi Singer etik teorilerin bu farklıları içerisinde, etiğin evrenselliğine bağlı kalarak yararçı bir çizgide hareket edebileceğimizi belirtir. Bu çizgide kendi ihtiyaçlarımızı, eksikliklerimizi, arzularımızı yani tercihlerimizi başkalarının tercihlerini içerecek bir şekilde genişletme, kendi tercihlerimizi başkalarının tercihlerinden üstün görmeyecek bir eşitlik ile hareket etme taraftarıdır (Singer, 2015: 34-35). Singer bu ilginin bizde, yardımseverlik gibi evrimsel parçamızın bir sonucu olarak mevcut olduğunu düşünür. Bu bağlamda verdiği şu örnek durumu daha iyi anlamamızı sağlar: Bir grup insanla birlikte ormanda yaşadığımızı farz edelim. Ormanda yalnız başıma iyi bir meyve ağacı buluyorum. Bu ağaca bağlı olarak meyveleri sadece kendimin yemesiyle diğerleriyle paylaşmak arasında bir seçim durumu ortaya çıkıyor. Singer söz konusu kişinin etik düşünmesinin, ilgili tercihinin diğerlerini nasıl etkileyeceğini düşündüğü anda başladığını belirtir. Kişi diğerlerinin ne kadar aç olduklarını hayal edebildiği noktada, kendi tercihinden diğerlerinin etkilenebileceğini, diğerlerinin tercihlerini de dikkate alması gerektiğini görebilir (Singer, 2015: 35). Kişi bu ahlaki tutumla her şeyi hesaba katmakla kararının en iyi sonuçlarını göz önüne alacaktır (Singer, 2015: 25). Singer sonuca yönelik bu yararçı yaklaşımında Bentham, Mill ve Sigdwick'in klasik yararçı öğretisinden, hedonist yararcılığın farklı olarak yani acıyı, mutsuzluğu en aza indirerek hazzı, mutluluğu en yükseğe çıkaran yaklaşımdan farklı olarak "tercih yararcılığı" yani tercihlerin, arzulanan şeylerin ulaşılmasına öncelik verir. Bu tercihler konusunda da klasik yararçılar gibi yansız olup evrensel eşitlikle hareket eder (Singer, 2015: 36-37). Bu ilkeyle hareket eden tercih yararcıları bazı tercihlerin, örneğin şair olmak isteyen birinin daha az mutluluk sağlayacak bir yaşamı tercih etmesi gibi, tatmini üzerinde durur (Singer, 2015: 38-39). Singer için kimin ne olduğuna bakmaksızın, ırk, cinsiyet ve zekaya bakmaksızın çıkarların eşit gözetilmesi temel etik ilkedir (Singer, 2015: 46-48). İnsana ait en önemli çıkarlar da acıdan kaçınmak, yiyecek ve barınma, sıcak insan ilişkileri, projelerine müdahale edilmemesidir (Singer, 2015: 57). Irk ve cinsiyet alanındaki gibi sıklıkla karşılaşılan eşitsizliklerin sebep olduğu şey büyük umutsuzluklar olmuştur. Singer bu ilkeyle birçok umutsuzluğun, umutsuz bir aşağılık duygusunun üstesinden gelebileceğimizi düşünür (Singer, 2015: 73,78). Olgusal yönden eşit olmamız, kadın, engelli vb. gibi yönlerimizle eşit olmamız ahlaki olarak eşit olmamız önünde engel değildir (Singer, 2015: 82). İmdi Singer'ın üzerinde durduğumuz bu etik açıklamaları üzerinden yoksulluk ve açlık, iklim değişikliği gibi küresel sorunları nasıl ele aldığını bakalım.

3.1. Küresel Yoksulluk Sorunu

Yoksullukla başlarsak, Singer'ın belirttiğine göre, dünyada 1,4 milyar insan mutlak yoksulluk içinde yaşıyor; yani yılın tamamında ya da belli bir diliminde günde bir öğün yemek zorunda kalıyor, sağlık gibi ihtiyaçlarını sağlayamayıp çocuklarını okula yollayamıyor, çok kötü koşulda eğreti bir evde yaşamak zorunda kalıyor (Singer, 2015: 288-289). Singer'ın çarpıcı ifadesiyle; sadece bir günde 11 Eylül terör saldırılarında ölenlerden sayıca 10 kat daha fazla insan, önlenebilir yoksulluk nedeniyle ölmektedir. Öte yandan Avrupa, Kuzey Amerika, Japonya, Avusturalya, Yeni Zelanda, petrol sayesinde zengin olan Orta Doğu ülkelerinde ise mutlak zenginlik içerisinde yaşayan insanlar vardır.

Singer'ın belirttiği gibi bu zengin insanlar kendi refah düzeylerinde en ufak bir risk olmadan bu aşırı yoksul insanlara yardım edebilecek zenginliğe sahiptirler (Singer, 2015: 290-291). Ancak durum hiç de böyle değildir. Bu yardım için 1970 yılında Birleşmiş Milletlerin, bir millet için gelirin 0,7 kadarı olarak belirlediği miktar bile toplanamamıştır. Singer'ın vurguladığı üzere bu miktara Lüksemburg, Hollanda, Norveç, İsviçre ulaşırken, Birleşik Devletler ve Japonya'da toplanan miktar yalnızca 0,19 seviyesinde, Avusturalya ve Kanada'da 0,32, Fransa, Almanya ve Britanya'da ise 0,38-0,43 aralığında olmuştur (Singer, 2015: 291-292).

Singer bu düzeyde bile para desteğinde bulunmayan bu zengin ülkelerin durumu karşısında, provakatif ama haklı bir şekilde söz konusu durumun bir tür cinayet olduğunu belirtir (Singer, 2015:

292). Evet bu cinayet bir öldürme eylemi değildir, ölüme izin verme tarzında gerçekleşir (Singer, 2015: 292-293).

Singer geleneksel bir etik tavrı ile ölüme izin verme benzeri durumlarda bir sorun görmeme tavrı içerisinde olabildiğimizi, oysa yardım etmemenin insanı kasıtlı öldürmek şeklinde bir sonucu olan durumlar karşısında sorumluluğumuzu bir kenara atamayacağımızı düşünür (Singer, 2015: 294-295). Bizlerin eylemlerimizin bütün sonuçlarını gözetmemiz gerektiğini, bir iPad alma sonucunda birinin ölümü gerçekleşiyorsa bu ölümden sorumlu olduğumuzu belirtir (Singer, 2015: 296). Oysaki Singer'ın haklı olarak dikkat çektiği gibi John Locke'un, günümüzde Robert Nozick ve Jan Narveson'un özgürlük ve hak anlayışlarında ise başkalarından gelecek yardım bir hak olarak görülmediği için bu gibi ölümler karşısında sorumlu olmadığımız bir yaklaşım benimsenebilmiştir. Başkasını öldürmek bir hak ihlali iken ölüme bırakmak bir hak ihlali kabul edilmemektedir (Singer, 2015: 296-297). Singer ise öldürmemeyi zorunlu gören ama birini ölümden kurtarmayı bir yükümlülük olarak görmeyen bir etik anlayışa sahip olmak zorunda olmadığımızı (Singer, 2015: 299), bir yoksula yardım etmemenin onu öldürmek gibi kınanması gerektiğini belirtir. İkisi bir olmasa da ölümler yüz yüze gelen kişilere yönelik ahlaki bir yükümlülüğümüz vardır (Singer, 2015: 300). Tıpkı boğulma tehlikesi yaşayan ve rahatlıkla kurtarabileceğimiz bir çocuğun durumu gibi; şayet bizler ahlaki olarak büyük şeyleri feda etmeden, ciddi hak ihlalleri, adaletsizlikler ve verdiğimiz sözleri yerine getirmemek gibi bir durum içerisinde olmadan bir ölümün önüne geçebilecekseniz bunu bir yükümlülük olarak görüp yapmamız, bu kişinin hayatını kurtarmamız gerekir (Singer, 2015: 300-301). Mutlak zenginlerin içinde bulunduğu durum da böyledir; mutlak yoksullara yardım etmek için ahlaki önemde bir şeyi feda etmekle karşı karşıya kalmazlar. Dolayısıyla Singer, bir havuzda boğulan çocuğu kurtarma yükümlülüğü gibi bu insanlara karşı da zorunlu olarak yardım etme yükümlülüğümüz olduğunu belirtir. Aksi durum yani yardım etmemek, öldürmenin dengi olsun ya da olmasın yanlıştır. Bu durumdaki insanlara yardım bir hayır davranışı gibi görülemez. Açlık ve kötü beslenme, aşırı yoksulluğa bağlı acılar, ölümler, eğitimsizlik, umutsuzluk, güçsüzlük ve aşağılanma gibi mutlak kötülükler karşısında yardımlarda bulunmak bir zorunlu yükümlülük, yapmamız gereken bir şeydir (Singer, 2015: 302). Singer bu yükümlülüğü yerine getirmeyle ilgili olarak kimi savlara karşı şu itirazları yapar:

1-Kimi insanlar Hindistan, Afrika gibi uzakta olup bize yakın olmayan insanlar olmaları bakımından bu insanları göz ardı edebilmektedir. Singer bize yakın olan insanlara yardım etmeyi açık bir şekilde içgüdüsel olarak tercih edecek olsak da üzerinde durmamız gereken şeyin ne yapmamız gerekliliği olduğunu vurgular. Ahlaki olarak yakınlık ya da uzaklık bir fark yaratmaz, bu farkın mantıksal gerekçesini göremeyiz. Çıkarların eşit gözetilmesi ilkesine göre, bir Avrupalının ırksal nedenlerle Afrikalılardan önce Avrupa kökenlilere yardım etmesinin gerekçesi yoktur (Singer, 2015: 305). Singer'a göre "insanların yiyecek ihtiyaçlarının ırklarıyla ilgisi yoktur ve eğer Afrikalıların Avrupalılardan daha fazla ihtiyacı varsa, Avrupalılara öncelik vermek çıkarların eşit gözetilmesi ilkesini ihlal etmek olur." (Singer, 2015: 305-306). Singer önerdiği bu yardımcı olma savının, dünyada herkesin refahından eşit bir şekilde sorumlu olduğumuz anlamına gelmediğini, aşırı yoksulluk içerisinde olan kişilere yönelik, ahlaki önemde şeyler feda etmediğimiz bir durumdaki yardım etme sorumluluğuyla ilgili olduğunu belirtir (Singer, 2015: 307).

Öte yandan Singer'ın bu savı, Robert Nozick gibi gelir dağıtımında vergilendirmeye karşı çıkan, kişinin her tür lükse hakkı olduğu şeklindeki mülk hakları kuramına uzaktır. Singer'ın çok haklı bir şekilde belirttiği gibi, Nozick'in kuramı kabul edebileceğimiz bir etik görüşü fazlasıyla şansa tabi kılmaktadır. Örneğin geçmişte kuru topraklarda yaşayan İran körfezindeki insanların bir kesimi aşırı zenginken güneydeki insanlar ise kuraklık ve hasadın yeterli olmamasından ötürü inanılmaz bir yoksulluk içerisindeydiler (Singer, 2015: 308).

2-Singer'ın yardım etme savına karşı gelen diğer bir sav da “nüfus ve paylaşım önceliği”yle ilgilidir. Bu bağlamda bir “filika etiği”ni gündeme getiren Garrett Hardin üzerinden (Singer, 2015: 310) boğulmakta olan herkesi filikaya çıkarırsak herkesin boğulacağına dikkatle, bu bölgelerin nüfuslarını geçindirebilecek orana inesiye kadar kıtlık, hastalık, doğal afetler gibi durumlara müdahale etmememiz gerektiği söylenmektedir. Singer içinse bu insanların ölümü nüfus fazlalığı değil, uluslararası siyasal ve iktisadi sistemle, zengin ülkelerin bu ülkeleri sömürmesiyle, eşitsiz toprak dağılımıyla ilgilidir (Singer, 2015: 310). Örneğin (sanayide besin kaynağı olarak ürettiğimiz) hayvanlar için harcanan yemler 1,4 milyar insan için gerekli olan gıdanın iki katını sağlayabilirdi (Singer, 2015: 310).

Gelgelelim karşımızda şöyle bir gerçek de vardır: Afrika ülkelerinin nüfusu inanılmaz bir hızla artmaktadır (Singer, 2015: 311). Sonuçcu biri, yardımda bulunurken bu olasılığı göz önüne almayacak mıdır? Singer bu sonucu hesaba katar. Önerisi ileri eğitim, kadının özgürlüğü ve istihdamı, doğum kontrolü gibi yollarla doğum oranını düşürmek; toprak reformu, kadınlara çocuk doğurma rolü dışında alternatifler bulma gibi reformlara destek vererek yaşam standartlarını geliştirmektir (Singer, 2015: 313). Nüfus artış hızı, bu insanları ölüme terk etmek tarzında dehşet verici yollar yerine bu türde yollarla kontrol altına alınabilir. Bir ülkenin türlü kültürel nedenlerle doğum kontrolünü sınırlaması durumunda ise, aşırı yoksulluğu arttırma yükümlülüğümüz olamayacağı için, ilgili yardımları işlevsiz kılacak ülkelere, hükümetlere yardım etme yükümlülüğümüz ortadan kalkacaktır (Singer, 2015: 314-315).

3-Diğer bir karşı sav da dış yardımın bireylerin değil hükümetlerin sorumluluğunda olmasıyla ilgilidir. Bu savı öne sürenler, bireysel yardım durumunda hükümetlerin yardım etme sorumluluğu duymayacağını düşünmektedirler. Singer bu sava da katılmaz. Aksine yardım ettiğimiz zaman hükümetlerin daha az yardımda bulunmayı istemesi gibi bir durumdan ziyade başka bir durum daha geçerlidir; çünkü hükümetler kendi vatandaşlarının yardım etme istekliliği göstermediklerini düşünerek yardımda bulunmayabilecektir. Dolayısıyla bu gibi ihtimalleri düşünerek kişisel bağış yapmayı reddetmek yerine yapmayı tercih etmek, kesin bir kötülüğü önleme sorumluluğumuz bakımından doğru olacaktır (Singer, 2015: 316). Kişisel olarak bağış yapmayıp hükümetlere bu işi bırakan kişiler için sorumluluk duymaları gereken şey bu yardımı ilgili hükümetlere verdirtmeyi sağlamalarıdır, sorumluluk onların omuzlarındadır (Singer, 2015: 316).

Singer gördüğümüz şekilde bu üç sava itiraz eder. Bu savlardan özellikle yabancılardan ziyade kendimizin, ailemizin, yakınlarımızın çıkarlarına öncelik vereceğimiz yaygın bir şekilde kabul edilir. Dolayısıyla Hardin'in bahsettiği filikada samimi gruplar kendilerine yer bulacaktır (Singer, 2015: 316-317). Bu bağlamda Singer, Richard Dawkins'in *Bencil Gen*'deki şu sözüne dikkat çeker: “Aksine inanmayı ne kadar istesek de evrensel sevgi ve türlerin bir bütün olarak refahı, evrimde anlam ifade etmeyen kavramlardan ibarettir” (akt. Singer, 2015: 317). Singer birçok kişi tarafından desteklenen bu savın, evrim sürecinin bir parçası olduğunu, taraflılık yönünde çok güçlü eğilimlerimiz olduğunu kabul etse de tarafsız hareket etmemizin imkânsız olmadığına inanır; tarafsız standarda yaklaşma konusunda birçok engeli aşabileceğimizi, çok ötelere gitmemizin mümkün olduğunu düşünür. Hepimizin en azından makul bulacağı, sözünü ettiği lüks içerisinde yaşam sürenlerin açlıktan ölen insanlara yardım etmesidir (Singer, 2015: 318-319).

Bu bağlamda Singer'ın Susan Wolf gibi felsefecilere itirazı da vardır. Çünkü Wolf gibi felsefeciler, Singer'ın savunduğu ahlaki duruşu desteklediğimiz noktada; yaşamı, iyi yaşam idealimizi ilginç ve çeşitli kılan opera, gurme yemekler ve iyi yaşam idealizminin birçok etkinliğinden yoksun kalabileceğimizi belirtmişlerdir (bkz. Singer, 2015: 320). Singer için ise bolluk içerisinde, çeşitliliğin ve çıkarların etkili olduğu bir dünyada, özellikle lüks eşyalara sahip olma isteğimizin olduğu bir dünyada, birçok insanın kaçınılabilir büyük acılar yaşaması gerçeği karşısında, bu yaşamın iyi olduğunu kabul etmemiz pek de doğru olmayacaktır. Singer bu yargısını bir doktorun durumuyla anlamamızı ister.

Ona göre bir doktorun şayet bir tren kazası geçirmiş olan birçok hastası varsa, yüzde 50'sine bakıp operaya gitmeyi yaşamın çeşitliği olarak düşünmez. İçinde bulunduğumuz felaketlerin olduğu bir dünya gerçekliği karşısında ne gibi farklar yaratabileceğimize dair kapasitelerimize baktığımızda, bu felaketleri hafifletme konusunda, bu doktor gibi olmalıyız. Hepimiz için “başkalarının ölüm kalım ihtiyacı öncelikli olmak zorundadır.” (Singer, 2015: 320).

Singer savunduğu bu düşüncelerin ahlaki öneme sahip kişisel ilişkilerimizi bir kenara itmediğini (Singer, 2015: 321), kişisel büyük fedakarlıklar içermediğini belirtir. Küçük standartlar daha bile fazla yardıma yol açabilecek, bazı kişilerin çok fazla vermesini gerektirmeyecektir (Singer, 2015: 321, 323). Singer şöyle bir standart önerir: Destek bir vergi ölçüğü gibi, gelirin yüzde biri ile başlayacaktır, bu zengin ülkelerden yılda 1,5 trilyon toplanması demektir. Bu Birleşmiş Milletler'in hedefi için gerekli olan paranın sekiz katıdır. İlgili hedefler ise dünyadaki aşırı yoksul insanların sayısını yarıya indirmek, beş yaşın altındaki ölümleri üçte iki azaltmak ve bütün çocuklara ilk öğretim eğitimi vermektir. Sonuç olarak Singer, daha adil bir yaşam yolunda mutlak yoksulluğun azaltılması için, büyük fedakarlıklar gerektirmeyen, bizi yakın bağılıklarımızdan uzaklaştırmayan, hepimizin gerçekleştirebileceği asgari standartlarda destek olacağımız, bir etik yaşamı, kamu etiğini savunmaktadır (Singer, 2015: 322-323).

3.2. Küresel İklim Değişikliği Sorunu

Singer'ın mutlak yoksulluk sonrasında küresel olarak ele aldığı bugünkü en önemli sorunumuz, iklim değişikliğidir. Singer, bugün için dünyadaki insanların geçmişte hayal edemeyecekleri bir şekilde birbirleriyle bağlantılı olduğunu, insanların iklim değişimi nedeniyle birbirlerine yeni yollarla zarar verebildiklerini görmeye başladığımızı belirtir (Singer, 2015: 324). Doğaya karşı sorumsuz davranışlarımız sonucunda, doğrudan terör eylemlerinde gerçekleşen ölümlerden çok daha fazlasına yol açabilmekteyiz (bkz. Singer, 2002: 1-13). İklim değişikliği ve bu bana bağlı yüksek sıcaklıklar, yetersiz yağışlar temiz su eksikliğine, ürün azlığına ve kötü beslenmeye bağlı hastalıklara ve ölümlere yol açmaktadır (Singer, 2015: 325). Ayrıca binlerce aile, iklime bağlı olarak yurtlarını terk etmek zorunda kalarak kendileri için inşa edilmiş kamplarda yaşamak zorundadır. Bu sorunlar kuşkusuz gün geçtikçe büyüyecektir. Birleşmiş Milletler'in bilim heyeti 2080 yılına kadar 2-2,4 °C bir artışın 1,2 milyon kadar insanı evsiz bırakacağını belirtmektedir; yükselen sular birçok insanı kıyı selleriyle karşı karşıya bırakacaktır. 3 °C bir artış bu sorunu ikiye katlayacaktır. Milyonlarca hayvan yine bu sorunlar, kuraklık nedeniyle ölmek zorunda kalacak; birçok hayvan soyu ortadan kalkacak, yoksul durumda olan insanlar daha büyük zorluklarla karşılaşacaklar (Singer, 2015: 326). Bilim insanları tüm bu ciddi sorunların önüne geçmek için, karbondioksit salınımı 350 ppm aşmayacak bir şekilde hareket etmemiz gerektiğini belirtiyorlar (Singer, 2015: 328-330). Bu nedenle artık karşımızda, bu gazın istenen ölçülerde oranını yakalayacağımız bir adil dağıtım sorunumuz vardır. Geçmişte de bu soruna yol açan ülkelerin gelişmiş ülkeler olduğunu biliyoruz. Örneğin Birleşik Devletler sıcaklık yükselmesinden yüzde 20, Avrupa milletleri ise yüzde 14 oranında sorumludur. Görüleceği gibi, iklim değişikliğinden büyük ölçüde sorumlu olanlar gelişmiş ülkelerdir. Bu orana bağlı olarak 1890-2004 yılları arasını hesaplayan bir rapora göre, bir Amerikalı, bir Çinlinin 20 katı, bir Hintlinin de 53 katı fazla karbondioksit salınımına sebep olmuştur (Singer, 2015: 330-332). Özellikle Amerika, bu ciddi sorun bağlamında, sanayileşmiş ülkelerin bir araya gelip yapmaları gereken sorumlulukları yerine getirmeleri için imzalanan Kyoto Protokolü'nü onaylamadı (Singer, 2015: 333). Ahlak ve adaleti tartışmayı seven Amerikalılar, bu protokolün reddi konusunda bir tartışma yürütmemişlerdir (Singer, 2016: 264).

Bu ülkelerin diğer ülkelerden çok daha fazla şey yapmaları gerektiği çok açıkken gelişmeler pek de iyi değildir. Singer, görmezden gelemeyeceğimiz bu gerçekliğe dikkatle, kimi girişimleri, özellikle de gazların adil dağıtımının nasıl olacağını değerlendirmeye çalışır. Bu girişimlerden biri, bu durumdan kimin sorumlu olduğuna bakmaksızın şu anda kişi başına düşen orana dikkatle bir düzenleme

yapabileceğimizdir. Bu argümana göre, hayatta kalmak için mücadele ettiğimiz böyle bir süreçte, tarihsel olarak kimin neden sorumlu olduğunu unutalım ve artık iklimle ilgili her insanın eşit bir sorumluluğu olduğunu kabul edelim. Singer'ın belirttiği gibi bu argüman geçmişini hesaba katmadan bir zaman dilimi ilkesiyle herkese eşit bir pay vermemizi istemektedir (Singer, 2015: 335). İstatistiklere baktığımızda, 2010 yılında kişi başı karbondioksit kullanımı Birleşik Devletler, Kanada ve Avustralya ülkelerinde 20 ton, Almanya'da 11 ton, Çin'de 4 ton, Hindistan'da 1 ton, Sri Lanka'da 2/3 tondur. Belirlenen oranlara bağlı olarak, Sri Lanka 3 katı, Hindistan ise iki katı daha karbondioksit kullanabilecektir. Singer'a göre arzu edilen ortalamayı yakalamadaki temel sorun, güçlü sanayiye sahip olan Almanya ve Birleşik Devletleri'dir. Bu devletlerin ideal hedefe kısa vadede yaklaşması, yıkıcı iktisadi sonuçlar olmaksızın pek de mümkün değildir (Singer, 2015: 336).

Singer bu gibi durumlarda sera gazı kotasını satabilmenin faydalı olabileceğini belirtir. Yani Sri Lanka ve Hindistan gibi tüketimi az olan ülkeler, kendi paylarına düşen kotayı aşmadıkları noktada, bu paylarını sanayileşmiş ülkelere satabileceklerdir. Yani bir tür uluslararası karbon ticareti söz konusudur. Bu da basit iktisadi ilkeye göre işleyecektir. Şayet bir ülkenin bir malı üretmesi almasından daha maliyetliyse, üretim için bu payını satabilecektir (Singer, 2015: 336-337). Bu işleyişle birlikte dünya olarak istenen hedefe ulaşmak için belli bir yıl hedefi konmuştur. Fakat birçok sanayi ülkesi, bu istenen hedefe planlanan yıla göre ulaşamayacağı için kotalarını çok daha önceden doldurmuş olacaktır. Bu bakımdan karbondioksit gazı alışverişi ülkelerin istediği plana ulaşmada etkili görünmektedir (Singer, 2015: 338-339). Singer'ın belirttiği bu alışverişte nüfus ve sera gazının niteliği, geçimle ilgili olanları lüks olandan ayırma ve buna göre bazı ilkeler koyma bakımından önemli bir tartışma konusudur. Ayrıca zengin ülkelerin bu eşit pay, adil dağıtım konusuna uyum sağlayıp sağlamayacağı da şüphelidir (Singer, 2015: 340-341). Singer bu ülkelere şüpheyle yaklaşmakta fazlasıyla haklı görünmektedir. Deneyimlerimiz zengin milletlerin çıkarları için bütün dünyayı ilgilendiren, özellikle de yoksul, dezavantajlı durumda olan ülkeler adına adaletten ne denli uzak seçimler yapabileceklerini fazlasıyla göstermektedir.

Pekâlâ bireyler ne yapmalı? Singer suçlu milletlerin bireyleri olarak şunların yapılabileceğini düşünür. Öncelikle bireyler olarak hükümetlerin iklim değişikliği ve yoksullara yardım konusunda yükümlülüklerini yerine getirmeleri için çabalamamız gerektiğini belirtir (Singer, 2015: 344). Bu konularda hükümetler gerekli adımları atmasalar bile, bizler yardım kuruluşlarına bireysel destekle elimizden gelen sorumluluğu yerine getirmeliyiz (Singer, 2015: 344). Örneğin bugün bir Amerikalı evini yazın serin, kışın sıcak tutmak için aşırı şekilde klima kullanmakta, et ve süt ürünlerine çok fazla yer veren yemek alışkanlıklarıyla yaşamaktadır. Evin yalıtımını iyi bir şekilde yapmak, bitkisel yemeklere ağırlık vermek, güneş ısısından faydalanmak, bisiklet sürmek, araba kullanmak yerine tren gibi kamusal ulaşımı tercih etmek hiç olmayacağı kadar önemli değişimler yaratacak güçtedir. Yaşamlarımızdaki bu değişimle birlikte, özellikle bir Amerikalı sekiz ton kadar daha az karbondioksit kullanacaktır (Singer, 2015: 345). Singer bu bilgiler üzerinden, başkalarının yaptığı zararlara kolaylıkla suç ortağı olabileceğimizi, özellikle algılanamaz zararları kolaylıkla göz ardı edebileceğimizi vurgular. Ufak bulduğumuz için önemsemediğimiz zararlar algılanabilir fark yaratmasalar bile, sorumlu olduğumuz büyük zararlara yol açabilirler (Singer, 2015: 348-349). Singer, bu durumu daha iyi fark edebilmemiz için, filozof Jonathan Glover'ın verdiği örneğe dikkat çeker: *“Jonathan Glover, algılanamaz zararları göz ardı etmenin bizi nasıl yoldan çıkardığının canlı bir resmini sunuyor. Glover, yoksul bir köyde 100 insanın öğle yemeği yemek üzere olduğu bir durumu hayal ediyor. Her birinin, içinde 100 fasulye tanesi bulunan bir kasesi var. Ansızın 100 aç haydut köye akın eder. Her bir haydut bir köylünün kasesinin içindekileri alır, yer ve dört nala uzaklaşır. Ertesi hafta, haydutlar bunu tekrar yapmayı planlarlar, fakat içlerinden biri yoksul köylülerin aç kalmasından vicdan azabı çeker. Başka bir haydut her birinin bir köylünün kasesinden birden fazla fasulye almamasını önerince bu kuşku*

yatıştır. Tek bir fasulye herhangi bir köylüye algılanabilir bir fark göstermeyeceğinden-99 mu yoksa 100 fasulye mi yediğini gerçekten fark etmeksizin-hiçbir haydut kimseyi kötü duruma düşürmüş olmaz. Bunun üzerine haydutlar köye akın eder, ama köylüden tüm kâseyi kapmak yerine her bir haydut 100 köylüye tek tek gidip her bir kaseden tek bir fasulye alır. Köylüler tıpkı aynı önceki haftaki kadar aç kalırlar, ama haydutların hepsi, içlerinden hiç kimsenin hiç kimseye zarar vermediğini bilerek, tok karnına bir güzel uyurlar.” (Singer, 2015: 349-350).

Bu örneğin de gösterdiği gibi, bireysel olarak ufak sorumsuzluklar büyük zararlar doğurabilir. Yaşam tarzlarımızı bu tür ufak gördüğümüz zararların önüne geçecek bir şekilde değiştirmek çok önemlidir. Bu değişiklikler başkalarının kendi değerlerini değiştirmesine, bu değişiklik için ilgi duymasına yol açabilir. Ayrıca yaşam tarzındaki değişiklikler tüketimde de değişikliklere yol açacağı için karbona dayalı sanayilerin karlarında da bir düşüş ister istemez gerçekleşecek, karbon kullanımına devam konusunda şirketlerin hükümetlere karşı lobi faaliyeti de zayıflayacaktır (Singer, 2015: 351). Aynı etki küresel ısınmaya büyük etkisi olan hayvancılık endüstrisi için de geçerlidir (Singer, 2015: 352). Singer'ın dikkat çektiği gibi, değişikliklerin kökeninde, kimi kötülükler karşı direnebilme kararlılığı yatmaktadır (Singer, 2015: 352).

Singer'ın üzerinde durduğu diğer bir alan da çevre sorunlarıyla ilgili tartışmalardır. Örneğin bu tartışmalardan biri doğa yürüyüşlerinin, rafting sporunun yapıldığı ve nesli tükenmekte olan keseli farelerin yaşadığı, nadir bulunan bitki ve hayvanların yaşama ihtimali olduğu ormanlık alandaki bir nehrin yanında insanlara belli bir istihdam sağlayacak, iktisadi büyümeye katkı sağlayacak bir fabrikanın, barajın yapılıp yapılmamasıyla ilgilidir (Singer, 2015: 355). Bu kararda istihdamdan yana tavır alanlar baraj yapılmasını desteklemektedir. Singer bu gibi kararlarda Batı geleneğindeki hâkim anlayışın, merkeze insanı koymuş olmasına dikkat çeker. İnsan evrenin merkezindedir, ahlaki olarak en üstün varlıktır (Singer, 2015: 356-357). Hayvanlar, doğa da insanlar için vardır, onlar kendinde hiçbir içkin değere sahip değildirler (Singer, 2015: 359). Singer'ın dikkat çektiği gibi bu gelenek içerisinde, doğanın korunması ve sözünü ettiği tartışmalar da insanların iyiliğini koruma kaygısını ön planda tutmaktadır (Singer, 2015: 359). Bu insan merkezli geleneğin kaygılı olması gereken şeylerin başında gelecek nesillere olan sorumluluklar gelmektedir. Çünkü anlık ilgiler, çıkarlarla alınan kararlar gelecek kuşaklar için geri döndürülemez yıkımlar getirebilecektir.

Milyonlarca yılın ürünü olan ormanlar gibi vahşi alanların yıkımı bir daha geri döndürülemez bir kesinti yaratabilecektir. Bugün için istihdam, kâr amaçlı kâğıt üretimi, baraj yapımı gibi yararları kısa vadeli olan ya da yeni teknolojik alternatiflerle en fazla bir nesil sürecektir yıkımlar, geçmişle olan bağlantıyı tamamen ortadan kaldıracak bir etki yaratabilecektir. Bu nedenle Singer, çevrecilerin yaban hayatını “dünya mirası” olarak nitelendirmelerini haklı bulur. Doğa atalarımızdan miras aldığımız ve çocuklarımız için korumak zorunda olduğumuz bir değerdir (Singer, 2015: 360). Singer'ın haklı olarak belirttiği gibi, bazı şeyleri iktisadi ölçütle değerlendiremeyiz çünkü; “... *kaybolduğu zaman hiçbir para miktarının geri getiremeyeceği şeyler vardır. Dolayısıyla kadim bir ormanın yıkımını bize kayda değer ihraç geliri kazandıracak diye haklı göstermek anlamsız, bu geliri yatırıma bağlasak ve her geçen yıl değerini artırsak bile; zira değerini ne kadar artırırsak artıralım, o ormanın temsil ettiği geçmişle bağlantısını asla tekrar satın alamaz.*” (Singer,2015: 361-362).

Singer bu nedenle gelecek nesiller için geri döndürülemez zararlardan uzak durmamız gerektiğini, yaban hayatını her koşulda korumamız gerektiğini belirtir. Ürkütücü olan şey ise sera gazı salınımıyla zaten bütün yaban alanlarını etkilemiş olmamız, her şeyi yapay hale getirmiş olmamızdır. İklimi etkileyerek böylesi değişimler yarattığımız gezegenimizde, geride kalanları kurtarmak için, elimizden geleni yapmalıyız. Singer'ın bu amaç doğrultusunda çok haklı olarak belirttiği gibi, artık etiğin insan merkezli geleneksel sınırları içerisinde kalmamalıyız (Singer, 2015: 365). Çünkü belli bir

geleneğe yaslanan insan merkezli etik anlayışta, keyfi bir şekilde salt insanların için, kendinde bir iyi değeri yani araçsal olmayan bir değeri olduğu varsayılmaktadır (Singer, 2015: 365-366). Özellikle insanın aklına verdiğimiz değerle şekillenen bu yaklaşımda, insandışı canlıların duyarlılık gibi değerlerine önem verilmemektedir (Singer, 2015: 365). Buna değer verdiğimiz noktada, yani değerlere dair bakış açımızı genişlettiğimizde, baraj yapımı gibi bir meselede, kararı sadece insan çıkarları üzerinden, iktisadi yararları, doğa yürüyüşü, rafting yapanlar vb. açısından düşünmez, suyun altında kalacak olan insandışı hayvanların çıkarlarını da göz önüne almak zorunda kalırız; yani salt iktisadi bakış açısının çok ötesine uzanırız (Singer, 2015: 366). Singer bu bakış açısına uzanmamızı ister; çünkü belirttiği gibi *“Boğularak ölmek de açlıktan ölmek de kolay değildir ve bu ölümlerde çekilen acıya da daha önce gördüğümüz gibi, insanların benzer orandaki çektiği acıya verdiğimizden daha az ağırlık verilmemesi gerekir.”* Bu yaklaşım baraj yapımını çok farklı yeni boyutlarla tartışmaya yol açacaktır (Singer, 2015: 366-367).

Singer'ın değindiği, çevre tartışmalarının öncüleri olan Aldo Leopold'un "toprak etiği" ve Arne Naess'in "derin ekoloji"si insan merkezli etikler karşısında, daha bütüncül, kuşatıcı, çevre merkezli bir etiği savunurlar. Doğa ve diğer canlılar adına eşi benzeri görülmemiş yıkımlarımız karşısında Leopold çok haklı bir şekilde toprak etiği altında "yeni bir etik" ortaya koymuştur (Singer, 2015: 373). Bahsettiği etikte toplum insanlarla birlikte dağ, taş, toprağı, suları, bitkileri, hayvanları kuşatmıştır. Leopold için toplumun yani bir bütün olarak dünyanın düzenliliğini, güzelliğini koruyan şeyler doğrudur (Singer, 2015: 373). Arne Naess ile birlikte derin ekoloji, geleneksel ahlaka dayanan sığ ekoloji anlayışına karşıt olarak, insana ne türlü faydası olacağını düşünmeden salt biyosfer için, kendinde değere sahip gördüğü biyosferin bütününe korumak istedi. Bu amaçla derin ekolojik bir etik için, yeryüzünün insanın amacı için bir araç olmadığını, kendinde bir içsel değeri olduğunu, bu çeşitliliği korumanın amaç olduğunu belirtmişlerdir (Singer, 2015: 373-374). Dünyada her şey, bir bütünün parçalarıdır ve hepsi kendini gerçekleştirme hakkına sahip olacak bir şekilde için bir değerdedir (Singer, 2015, s. 375), yüzyıllardan beri var olan bu ekolojik sistem, bir bütüncül yapı olarak kendini sürdürmek, korumak istemektedir, bu bakımdan içsel bir değere sahiptir (Singer, 2015: 376).

Singer'ın bir çevre etiği geliştirme konusundaki yaklaşımı bu iki öncü gelenekten yine de farklıdır. Bu çevre etiği iktisadi değerleri aşmakla, maddeci toplum ideallerini reddetmekle birlikte hissetme, duyarlılık yetisine sahip olan ve olmayan şeklindeki bir ayrıma dayanmaktadır. Onun için sözünü ettiği kuramlar, bir bütünün parçası olması anlamında, bütün organizmaların eşit, için değere sahip olmasının tam olarak ne anlama geldiğini açık kılmada yetersiz kalmaktadır. Mikroorganizmalar ve bitkilerin için değerini belirleyen salt bir ekosistemde oynadıkları rol gibi görünse de onların bireysel değeri hakkında bir şey söylenmez ki bu da hepsinin için bir değere sahip olduğu anlamını bile sorunlu hale getirir. Ayrıca inandıkları temel sezgi yani her şeyin yaşayıp serpilme hakkı olduğu sezgisi de yeterli değildir; çünkü bizler insanlarınkinin çimenlerinkine tercih edilmesi gerektiğini ileri sürecek tür de güçlü karşıt sezgilere de sahibiz (Singer, 2015: 375-378). Singer'a göre, ağaçlar, türler, ekosistem bir çıkara sahip olabilir, ama bu çıkarın ahlaki önemde olmasının, yaşamı desteklemedeki değeri dışında kendinde bir ahlaki değerinin olduğunun gösterilmesi gerekir (Singer, 2015: 376-377). Ekosistemin bir baraj suyu altında kaldığı durumda, bir his duygusu yoktur, bir ekosistemin nasıl bir şey olduğuyula ilgili bir his yoktur, hissetme yetisine sahip olmamaları neticesinde de bir ağaç, ekosistem ve tür bir kayaya benzer. Singer böyle bir farklılığın olduğu durumda da şuna inanır: "hissetme yetisine sahip yaratıklar ile hissetme yetisine sahip olmayan yaratıklar arasında ayırım, o ölçüde, ahlaki olarak önemli bir sınır için, canlılar ve canlı olmayanlar arasındaki ya da bütüncü varlıklar ile bütüncü olarak görmeyebileceğimiz başka herhangi varlıklar arasındaki ayırmadan daha sağlam bir temeldir." (Singer, 2015: 377). Dolayısıyla Singer bu temelde diğer etikleri sorunlu görür ve yaban hayatını bu temelde savunur. Gelecek kuşaklar için de olmak üzere hissetme yetisine sahip yaratıkların çıkarlarını korumak

için maddeci olmayan bir etik yaklaşımla hareket eder. Bu etik, hissetme ve duyarlılık yetisine sahip canlılarla sınırlama taraftarıdır. Gezegenimize müdahaleyi en aza indirmeyi isteyen, savurgan olmayan, çevre dostu geri dönüşebilen ürünleri tercih eden bir etikdir. Örneğin bu etik için sera gazı salınımı içerisinde Motor sporları savurganlıktır, bu salınım gereksiz olmayan yarışlardan zevk almamız mümkündür. Büyük bir gıdanın yok edilmesine dayanan sığır eti üretimi de metan gazı nedeniyle bir savurganlıktır. Yine uzun vadedeki değeri karşısında bir yağmur ormanının kereste ve özellikle kağıt üretimi için kullanımı savurganlıktır. Singer için bu tür tutumlu ve sade bir yaşam hiç de hazzan uzak bir yaşam değildir. *“Hazlar, onun yerine sevgi ilişkilerinden; çocuklara ve dostlara yakın olmaktan; sohbetten; çevreye zararlı olmayan, onunla uyumlu olan spor ve dinlencelerden; hissetme yetisine sahip yaratıkların sömürülmesine dayanmayan ve dünyaya mal olmayan gıdadan; her türlü yaratıcı etkinlik ve işten; ve (asıl değer şeyi mahvetmemek için gerekli özenle) yaşadığımız dünyadaki el değmemiş yerlerin değerini bilmekten gelir* (Singer, 2015: 379-380).

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bir faydacı olan Singer'ın, içinde bulunduğumuz faydacı bir çağda ve hatta birçok küresel sorunu ilişkilendirebileceğimiz faydacı etik içerisinde, yoksulluk ve iklim değişikliği gibi can alıcı küresel sorunlarımıza yönelik bir sorumluluk etiği geliştirmeye çalıştığını gördük. Onun faydacılığı, kendisinin de özenle ayırmaya çalıştığı gibi hedonist bir faydacılıktan çok farklıdır. Hedonistlerden farklı olarak hazları sorunlarımızı büyütecek bir çizgide ele almaz; haz temelli tüketim, savurganlık, aşırı lüks karşısında “sorumlu” bir iyi yaşam konseptiyle hareket eder. Diğer hisseden canlıların sömürülmesine şiddetle karşı çıkar, bu temelde de vahşi yaşamın korunması için çok dikkatli hareket etmemizi savunur (Lazari-Radek ve Singer, 2017). Bu yaklaşıma bağlı olarak da yaşadığımız küresel yaşamın temel değeri olan iktisadi, maddi iyilerle yaşama bakmaz. İnsan doğasının dayanışmacı, özgeci gelişimine dikkat çeker (bkz Singer, 2000). Bu yaklaşımın ne denli gerçekleşebilir olduğunu merak edebiliriz; çünkü Singer, girişte de belirttiğimiz gibi Leopold ve Naess gibi radikal bir sistem eleştirmeni değildir, kapitalizm ortadan kalksın şeklinde bir açıklama vermez. Aksine serbest piyasayı, bireyselliği savunan bir liberaldir. Sözü ettiği ülkelerarası emisyon gazı ticaretini bile serbest piyasa ölçütlerine göre değerlendirir. Ancak kendisinin gerçekçi bir şekilde gördüğü gibi, Amerika gibi devletlerin bu ticarete adil bir iş birliği yapması pek mümkün olmayabilir. Yoksulluk ve iklim değişikliği sorunlarından büyük ölçüde sorumlu olan gelişmiş batı ülkelerinin iş birliği içerisinde hareket edeceği bile şüphelidir. En ciddi ve sonuçları çok açık bir şekilde görülebilen bu gibi temel sorunlarımız karşısında bir fikir birliğine varılamıyor olması, insanı gerçekten ürkütüyor. Hayatta kalma temel güdüsünün bile yeterince etkili olmadığı bir durum karşısındayız.

Böylesi korkunç bir politik gerçeklik karşısında ne yapılabilir? Singer cevabı bireyin etik yaşamında bulur. Bireyin politik sistemi bile adım adım, sabırla değiştirebileceği bir etik sorumluluğu inşa etmeye çalışır. Bu birey, evrensel bakabilen, lüks savurganlıklara sahip olmayan, tutumlu, yiyecek alışkanlıkları konusunda sorumlu davranan, hisseden tüm canlıların acısını bütün dünyada azaltacak bir şekilde hareket eden, yardımsever bir bireydir. Bu birey arz talep ilişkisine göre belirlenen piyasada, birçok konformist, zararlı alışkanlıklardan kurtularak, iktisadi işleyişi bile adım adım değiştirebilecektir. Singer'ın talep ettiği bu değişim gerçekleşebilir mi? Bu yönde değişimler olduğunu açık bir şekilde görebiliyoruz, bu değişim en azından gelişmiş ülkeler içerisinde yaşanıyor. Ancak küresel ölçekte bahsettiği politik değişimi gerçekleştirebileceğimiz konusunda en ufak bir gelişme göremiyoruz. Küreselleşme yoksullar ve birçok ülke üzerinde yıkıcı eşitsizliğini ürkütücü bir şekilde devam ettiriyor. Bu noktada Singer'ın politik olanı makul bir şekilde sürdürmeyi isteyen etik inşası karşısında, Leopold'un ve Naess'in radikal yaklaşımını, Singer'ın yaptığı gibi çok yüzeysel olarak geçiştirmemek belki de yapmamız gereken bir şey olabilir. Singer gibi bireyden hareket etmektense bütünden bireye

gitmemize yardımcı olacak yaşam pratiklerinin inşası üzerinde ciddi bir şekilde düşünmemiz, bugünün dünyasının yıkımının önüne bir an önce geçebilmek için daha etkili olabilir.

Etik Beyan

“Peter Singer'ın Perspektifinden Küresel Dünyada Etik Bir Yaşamın Olanacağı” başlıklı çalışmasının yazılması ve yayınlanması süreçlerinde Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına riayet edilmiş ve çalışma için elde edilen verilerde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı

Çalışmadaki yazarların tümü çalışmanın yazılmasından taslağın oluşturulmasına kadar tüm süreçlere katkı yapmış ve nihai halini okuyarak onaylamıştır.

Çatışma Beyanı

Yapılan bu çalışma gerek bireysel gerekse kurumsal/örgütsel herhangi bir çıkar çatışmasına yol açmamıştır.

KAYNAKÇA

- Aristoteles (1998). *Nikomakhos'a Etik*. S. Babür (Çev.). Ankara: Ayrıç Yayınları.
- Bauman, Z. (2012). *Küreselleşme*. A. Yılmaz (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berman, M. (2002). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*. Ü. Altuğ ve B. Peker (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Crisp, R. (1997). *Virtue Ethics*. R. Crisp ve M. Slote (Ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Hünler, H. (1998). *Estetik'in Kısa Tarihi: Modern Kültür ve Sanat Üzerine Felsefi Bir Tartışma*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Lazari-Radek, K. Ve Singer, P. (2017). *Utilitarianism*. Oxford: Oxford University Press.
- MacIntyre, A. (2001). *Erdem Peşinde*. M. Özcan (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- MacIntyre, A. (2002). *Ethik'in Kısa Tarihi*. H. Hünler ve S.Z. Hünler (Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Manfred B, S. (2013). *Küreselleşme*. A. Ersoy (Çev.). Ankara: Dost Yayınları.
- Nussbaum, M. C. (2007). *Frontiers of Justice: Disability, Nationality, Species Members*. Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Ross, D. (1993). *Aristoteles*. A. Arslan (Çev.). İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Singer, P. (2000). *Darwinian Left: Politics, Evolution, and Cooperation*. New Haven: Yale University Press.
- Singer, P. (2002). *One World: The Ethics of Globalization*. New Heaven: Yale University Press.
- Singer, P. (2005). *Hayvan Özgürleşmesi*. H. Doğan (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Singer, P. (2015). *Pratik Etik*. N. Çatlı (Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Singer, P. (2016). *Ethics in the Real World*. Princeton: Princeton University Press.
- Zelyüt, S. (2010). *Dört Adalı*. Ankara: Doğu-Batı Yayınları.